

LAATUA VIITTOMAKIELELLE KÄÄNTÄMISEEN



Kotimaisten kielten keskuksen viittomakielten lautakunta

2015

Julkaisun sisällön on tuottanut ja toimittanut Kotimaisten kielten keskuksen viittomakielten lautakunta (1.6.2012–31.5.2015):

jäsenet	Tomas Uusimäki, puheenjohtaja Ulla-Maija Haapanen, varapuheenjohtaja Janne Kankkonen Oscar Lönnholm Päivi Mäntylä Taina Petäjäinen Juhana Salonen Mikaela Tillander
sihteerit	Karin Hoyer Leena Savolainen

Suomalaisella viittomakielellä viitotut videot ovat tuottaneet Ulla-Maija Haapanen, Päivi Mäntylä, Juhana Salonen, Mikaela Tillander ja Tomas Uusimäki.

Suomenruotsalaisella viittomakielellä viitotut videot ovat tuottaneet Janne Kankkonen, Taina Petäjäinen ja Tomas Uusimäki.

Videoiden kuvaus: Kalle Juusti, Kuurojen Liitto ry

Videoiden ulkoasun suunnittelu ja editointi: Mikko Palo, Mediapalo

Ruotsinkielinen julkaisu: Hur ser en bra teckenspråkig översättning ut?

Julkaisija: Kuurojen Liitto ry, Helsinki 2015

Sisällys

1. JOHDANTO	3
1.1 Kuinka tämä opas tehtiin?.....	3
1.2 Opas on nelikielinen	3
1.3 Lyhyesti oppaan sisällöstä.....	4
2. KÄÄNTÄMINEN	5
3. KOHDERYHMÄ, KIELEN REKISTERIT JA TEKSTILAJIT	7
3.1 Tekstilajit ja kielen rekisterit	7
3.2 Kohderyhmän huomioiminen.....	9
3.3 Esimerkkejä kohderyhmästä	9
3.4 Esimerkki: tapahtuman mainos	10
4. KIELELLISET RATKAISUT JA VIITTOMINEN	11
4.1 Tekstin sidosteisuus eli koheesio.....	11
4.2 Viittomisen rytmitys	13
4.3 Tyyli­lajin ja rekisterin mukainen artikulaatio	13
5. AJATELTAVAA KÄÄNNETTÄESSÄ SUOMENRUOTSALAISELLE VIITTOMAKIELELLE	14
5.1 Millaista on suomenruotsalainen viittomakieli tänä päivänä?	14
5.2 Käännöksen lähde­kieli	15
5.3 Ole tietoinen käännöstyön periaatteistasi	16
6. KÄÄNNÖKSEN TALLENTAMINEN	17
6.1 Videointi ja videon viimeistely julkaisuksi.....	17
6.2 Videokuvan kaksi­ulotteisuuden huomioiminen	18
6.3 Katseen käyttö kameralle viitottaessa	18
7. KÄÄNTÄJÄN AMMATTITAITO JA KOULUTUS	19
8. MIKÄ ON VIITTOMAKIELTEN LAUTAKUNTA?	20
9. LOPUKSI	20
LÄHDELUETTELO	20

1. JOHDANTO



[suomalaisella viittomakielellä](#)



[suomenruotsalaisella viittomakielellä](#)

Viittomakielisten tallenteiden julkaisu verkossa on nykyään teknisesti hyvin helppoa. Yhä useammat verkkosivut tarjoavatkin viittomakielistä sisältöä, ja tuotetun sisällön määrä kasvaa jatkuvasti. Kotimaisten kielten keskuksen viittomakielten lautakunnassa on vuosien varrella käsitelty erilaisia viitottuja tekstejä¹. Työ ei ole aina kuitenkaan ollut helppoa, koska käytettävissä ei ole ollut valmista, tarkoitukseen sopivaa ohjeistusta. Lopulta päätimme lautakunnassa, että ryhdymme itse kokoamaan kyseistä ohjeistoa. Työ rajattiin koskemaan suomalaiselle ja suomenruotsalaiselle viittomakielelle kääntämistä.

1.1 Kuinka tämä opas tehtiin?

Vuoden 2010 keväällä Kela kääntyi viittomakielten lautakunnan puoleen ja pyysi neuvoa kääntäjien ammattitaidon ja heidän tekemiensä käännösnäytteiden laadun arviointia varten. Kela kilpailutti tuolloin www-sivujensa suomalaiselle ja suomenruotsalaiselle viittomakielelle käännättämisen. Lautakunta laati tätä tarkoitusta varten laatukriteeristön, jossa nostettiin esille sellaisia viittomakielessä esiintyviä ilmiöitä, joihin arvioinnissa voitaisiin kiinnittää huomiota². Lautakunta toivoi tuolloin, että kriteeristöä voitaisiin tulevien vuosien aikana täydentää ja tarkentaa. Kesäkuussa 2012 aloittanut uusi jäsenistö asettikin tämän yhdeksi kolmivuotiskautensa päätavoitteeksi, ja tuloksena on tämä käsillä oleva viittomakielelle kääntämisen opas. Kokonaisuus syntyi kaikkien jäsenten yhteistyönä. He ovat työstäneet sisältöä niin lautakunnan kokouksissa kuin omalla ajallaankin kokousten ulkopuolella. Kolmivuotiskaudella 2012–2015 suuri osa lautakunnan resursseista käytettiin juuri tähän työhön.

1.2 Opas on nelikielinen

Laatua viittomakielelle kääntämiseen on nelikielinen julkaisu. Suomen- ja ruotsinkieliset osuudet on julkaistu pdf-tiedostoina ja suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä viitotut videot on katsottavissa erillisinä videotiedostoina. Videoilla esitetään kunkin luvun keskeiset asiat, ja niissä annetaan myös runsaasti kielenkäytön esimerkkejä. Julkaisun tekstit ja videot muodostavat kokonaisuuden, jossa kääntämistä tarkastellaan eri näkökulmista. Luvut toimivat kuitenkin erillisinäkin, joten voit tutustua myös vain johonkin sinua erityisesti kiinnostavaan julkaisun osioon.

¹ Ilmaisuilla *viitottu teksti* ja *viittomakielinen teksti* tarkoitetaan yleensä vähintään lauseen mittaista mutta usein sitä pidempää viitottua kokonaisuutta, joka on joko tiettyä hetkenä viitottu tuotos tai video- tmv. tallenne. Kirjoitettujen kielellisten kokonaisuuksien lisäksi termillä *teksti* voidaan siis viitata myös puhuttuihin ja viitottuihin kokonaisuuksiin (ks. Tieteen termipankki 7.05.2015: Kielitiede:teksti. <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:teksti>).

² Katso pöytäkirja 21.4.2010 http://www.kotus.fi/files/1777/Kokous_40-210410.pdf

1.3 Lyhyesti oppaan sisällöstä

Olemme koonneet tähän oppaaseen kokemus- ja tutkimuspohjaista tietoa erityisesti heiltä, jotka käyttävät suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä äidinkielenään. Myös itse julkaisu on laadittu ensisijaisesti äidinkielisille kielenkäyttäjille. Uskomme sisällön kuitenkin toimivan hyvänä tiedonlähteenä myös muun muassa viittomakielen tulkeille, joista suurin osa käyttää viittomakieliämme vieraana kielenään. Luvuissa 2 ja 3 käymme läpi viittomakielelle kääntämisen peruskäytänteitä ja annamme neuvoja siihen, kuinka käännös voidaan sovittaa tietyille kohderyhmälle ja tiettyyn tekstilajiin sopivaksi. Viitotusta tekstikokonaisuudesta saa sujuvan ja helposti seurattavan muun muassa luonteavalla viittomisrytmillä ja käyttämällä erilaisia tekstin sidosteisuuskeinoja. Näitä käydään läpi luvussa 4. Viittomakielelle kääntämisen lisäksi oppaassa käsitellyistä teemoista voi olla hyötyä vaikkapa viittomakielisen esityksen teossa tai sitä voi lukea, kun haluaa lisää tietoa viittomakieltemme ominaispiirteistä ja käytöstä. Käännöksen toimeksiantajaa opas auttaa ymmärtämään, millaisia asioita käännöstä tilattaessa on hyvä huomioida ja kuinka hän toimeksiantajana voi itse vaikuttaa siihen, minkä laatuiseen viitotun tekstin hän lopputuloksena saa.

Kielen tilanne, muun muassa kielenkäyttäjien mahdollisuus ylipäätään käyttää omaa kieltään, voi heijastua vähitellen itse kieleen monin tavoin. Uhanalaisen suomenruotsalaisen viittomakielen käyttömahdollisuudet ovat viime vuosikymmeninä kaventuneet, ja samalla kieli on joutunut enenevästi suomalaisesta ja ruotsalaisesta viittomakielestä tulevien vaikutteiden kohteeksi. Tämä on heikentänyt monen kielenkäyttäjän intuitiota omasta kielestään, ja muun muassa kielen viittomistolla on ongelmia kasvaa ja kehittyä omaehtoisesti. Kääntäjälle kielen tilanne tuo erityisiä haasteita. Suomenruotsalaisen viittomakielen erityistilannetta käsittelemme luvussa 5.

Kieltä ja kääntämistä koskevan tiedon ja neuvojen lisäksi olemme keränneet kuudenteen lukuun (luku 6) runsaasti kokemusperäistä tietoa seikoista, jotka kannattaa huomioida, kun käännöstä tallennetaan videolle. Seitsemännessä luvussa (luku 7) käsittelemme puolestaan viittomakielelle kääntävän ammattitaitoon ja koulutukseen liittyviä asioita.

Olemme pyrkineet esittämään asiat siten, ettei lukijan tarvitse olla kääntämistä tai esimerkiksi kielitiedettä opiskellut, jotta voisi hyötyä oppaastamme ja ymmärtää siinä sanottua. Siksi muun muassa esille nostetut käsitteet ja termit on määritetty tai ne on kuvattu esimerkkien avulla. Koska monet viittomakieliset ovat kuitenkin saaneet vain vähän tai jopa eivät lainkaan opetusta omassa äidinkielessään, voivat jotkin tässä oppaassa käsitellyt asiat tuntua vaikeilta ymmärtää. Tästä huolimatta toivomme, että esille nostamamme näkökulmat herättäisivät viittomakielisten keskuudessa laajempaakin pohdintaa siitä, millaiset osatekijät tekevät viittomakielisestä käännöksestä hyvän ja laadukkaan. Viittomakielten lautakunnassa otamme myös mielellämme vastaan palautetta ja kehittämisehdotuksia, jotta voisimme myöhemmin täydentää ja parantaa oppaan sisältöä.

Kun työstimme lautakunnassa tämän julkaisun sisältöä, pidimme johtotähtenä kääntämisen lopputuloksena syntyvän viitotun tekstin laatua. Laatu on monitahoinen käsite. Hyvälaatuista ei ole yksinomaan viimeistelty, yleiskielinen ilmaisu ja teknisesti täydellinen

videotallenne. Kännykän kameralla kuvattu arkikielinen viittominen voi olla juuri se oikea tapa tehdä ja tallentaa käännös osaksi nuorten elokuvaa, ja vanhemmalle sukupolvelle rauhallisempi ja selkeähuulioinen viittominen on todennäköisesti osuvampi tyyli. Laatu syntyy monen tekijän yhteispelinä, ja kielen rekisterien (yleiskieli, slangit jne.) onnistunut käyttö on yksi näistä tekijöistä. Keskeistä laadussa on niin ikään se, että äidinkielenään viittomakieltä käyttävä voi tunnistaa käännöksen kielen omakseen. Vierauden tuntua voivat tuoda esimerkiksi puhutuista kielistä lainatut rakenteet ja ei-äidinkielinen ilmeiden käyttö.

Viittomakielten lautakunta toivottaa mukavaa tutkimusmatkaa suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen kääntämisen maailmaan!

2. KÄÄNTÄMINEN



[suomalaisella viittomakielellä](#)



[suomenruotsalaisella viittomakielellä](#)

Viestin muuntamista kielestä toiseen kutsutaan kääntämiseksi. Käännöksen voi tehdä joko tallennetusta kieliaineesta (kirjoitettu teksti, videolle viitottu teksti tai puhutallenne) tai tiettyinä hetkenä tuotetusta puheesta tai viittomisesta. Jälkimmäisessä on kyse tulkkauksesta, ja sitä ei tässä ohjeistossa käsitellä lainkaan, vaan keskitytään ainoastaan erilaisten tallennettujen tekstien väliseen kääntämiseen.

Iso osa suomalaiselle viittomakielelle tehdyistä käännöksistä tehdään suomenkielisestä lähdetekstistä. Suomenruotsalaisen viittomakielen kohdalla lähdekielenä on useimmiten ruotsi, mutta käännöksiä tehdään jonkin verran myös suomalaisella viittomakielellä viitotuista videoista. Lähdekielenä voi tietenkin olla jokin muukin kieli, kuten englanti, mutta yksinkertaisuuden vuoksi käsittelemme tässä oppaassa vain neljän kotimaisen kiellemme välisten käännösten tekemistä ja ainoastaan viittomakielille kääntämistä.

Kääntäjän keskeisenä tavoitteena on tuottaa viittomakielinen teksti, joka vastaa merkitykseltään mahdollisimman hyvin lähdetekstiä. Hyvä kääntäjä punnitsee työssään jatkuvasti erilaisia käännösratkaisuja. Merkitysten vastaavuus ei useinkaan tarkoita sanasta sanaan kääntämistä, ja lähdetekstissä voi esiintyä myös sellaisia sanoja tai ilmauksia, joilla ei ole vakiintunutta vastinetta kohdeviittomakielessä. Kääntäjän tulee rohkeasti sukeltaa omaan äidinkieleensä ja etsiä vaihtoehtoja, jotka ovat merkitykseltään mahdollisimman lähellä lähtökielen ilmausta. Olennaista on pyrkiä siihen, että viittomakielinen katsoja ymmärtää tekstin sisällön oikeanlaisena.

Eri kielten käyttäjien kulttuurit eroavat toisistaan ja tämä heijastuu myös käännösratkaisuihin. Tekstin tiettyyn kulttuuriin sopeuttamista kutsutaan *kotouttamiseksi*. Kuurojen ovikello toimii vilkkuvalolla tai tärinällä, kun kuulevien ovikello puolestaan pirisee tai soi jotakin melodiaa. Suomalaiselle ja suomenruotsalaiselle viittomakielelle ominaista on käyttää henkilöistä heidän viittomanimiään. Ainoastaan jos henkilöllä ei ole viittomanimeä, hänen nimensä

sormitetaan. Niinpä jos viitotussa tekstissä kaikki nimet sormitettaisiin, se kotouttamisen sijaan vieraannuttaisi tekstiä viittomakielisten kulttuurista.

Brittiläiselle viittomakielelle tehtävää käännöstyötä käsitelleessä väitöstutkimuksessa (Stone 2009) havaittiin, että viittomakieliset kuurot tyypillisesti pitävät käännöstä hyvänä, jos he voivat kokea yhteisöllistä samankaltaisuutta viittojan kanssa, ja jos he tunnistavat hänen käyttävän samanlaista kieltä kuin he itse. Viitotun tekstin kuvittaminen sopivasti koettiin myös tärkeäksi. Esimerkiksi kun uutisissa kerrotaan tulivuorenpurkauksesta, on olennaista nähdä kuva juuri kyseisestä purkauksesta. Viittomakielissä monet tekemistä ja tapahtumia kuvaavat ilmaukset viitotaan rakenteilla, joiden muoto määräytyy todellisuuden mukaan: mikä oli vasemmalla ja mikä oikealla, mikä liikkui ja mikä oli paikoillaan? Kun katsoja näkee kuvan, hän voi kytkeä viitotut ilmaukset yhteen reaali maailman kanssa.

Joidenkin käännöstehtävien kohdalla voi tulla kyseeseen myös selkeämpi lähdetekstistä irrottautuminen: kun kääntäjä on sisäistänyt tekstin, hän laittaa sen sivuun ja ryhtyy toimittamaan viittomakielistä versiota puhtaammalta pöydältä, viittomakielen ja viittomakielisten kulttuurin omin ehdoin. Lopputulos voi olla erinomainen, kunhan kääntäjällä on riittävästi tietoa tehtävänantonsa raameista, esimerkiksi siitä, kenelle teksti erityisesti on suunnattu ja kuinka se aiotaan julkaista.

Kääntäjän onkin aina hyvä etukäteen selvittää, kuinka videota on mahdollisesti tarkoitus jälkikäsitellä. Jos lähdetekstissä on esimerkiksi otsikoita, www-osoitteita tai vaikkapa englanninkielisiä kirjan nimiä, nämä voi olla parasta editoida videoon tekstinä. Harkinnan mukaan jotkin tällaiset tiedot voidaan siksi jättää jopa kokonaan pois itse käännöksestä.

Suomeksi ja ruotsiksi kääntävällä on käytettävissään laajoja, ajantasaisia sanakirjoja ja kielenhuolto-oppaita, minkä lisäksi hän voi näppärästi etsiä lisätietoa verkon hakukoneilla. Viittomakielillemme kääntävillä vastaavaa mahdollisuutta ei ole. On kuitenkin huomattu, että kun kääntäjät ovat saaneet työskennellä parina tai pienenä ryhmänä, monia ongelmia on saatu ratkottua, käännöksistä on tullut laadukkaampia ja kääntäjät ovat voineet kehittyä työssään. Lautakunta suosittaakin, että käännöstoimeksiannoissa suosittaisiin pari- ja ryhmätyönä kääntämistä. Lisäksi on tärkeää, että viittoja ei ole käännöstä videolle tallennettaessa yksin, vaan että joku käännöksen sisällön tunteva seuraa hänen viittomistaan ja voi antaa palautetta sen sujuvuudesta.

Viittomakielisen käännöksen suunnitteluun ja muistiin kirjaamiseen on olemassa erilaisia tekniikoita. Esittelemme seuraavaksi niistä kolme tavallisimmin käytettyä.

- a) Jos teksti on lyhyt, käännöksen voi opetella ulkoa.
- b) Pidemmän tekstin käännöksen voi kirjoittaa muistiin glosseja käyttäen. Glossit ovat puhutun kielen (Suomessa yleensä suomen tai ruotsin) sanoja, joista kullakin viitataan tiettyyn viittomaan. Glossit kirjoitetaan siinä järjestyksessä kuin ne viitotaan. Kun käännöstä viitotaan videolle, glosseja luetaan kameran alle, viereen tai kameran linssin eteen sijoitetusta monitorista, prompterista. Glossit viedään erityiseen

tietokoneohjelmaan, jonka avulla tekstin monitorissa etenemisen voi säätää omaan viittomistahtiin sopivaksi.

- c) Käännöksen voi myös viittoja sopivina osuuksina videolle. Viitottua muokataan ja kuvataan uudelleen ja uudelleen niin kauan, että on tyytyväinen lopputulokseen. Studiolla voi joko viittoja videota seuraten (tämä vaatii harjoitusta) tai kunkin osuuden voi opetella ulkoa ja viittoja videolle ulkomuistista.

Käyttipä kääntäjä mitä tekniikkaa hyvänsä, hänen on hyvä harjoitella käännöksen viittomista ennen lopullista videolle tallennusta.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että käännöksessä on tärkeää tavoitella viitottua ilmaisutapaa, joka on mahdollisimman lähellä kieliyhteisössä käytettyä luonnollista kieltä, ja että viittomakielen ominaispiirteet tulisi pyrkiä säilyttämään myös kameralle viitottaessa.

3. KOHDERYHMÄ, KIELEN REKISTERIT JA TEKSTILAJIT



[suomalaisella viittomakielellä](#)

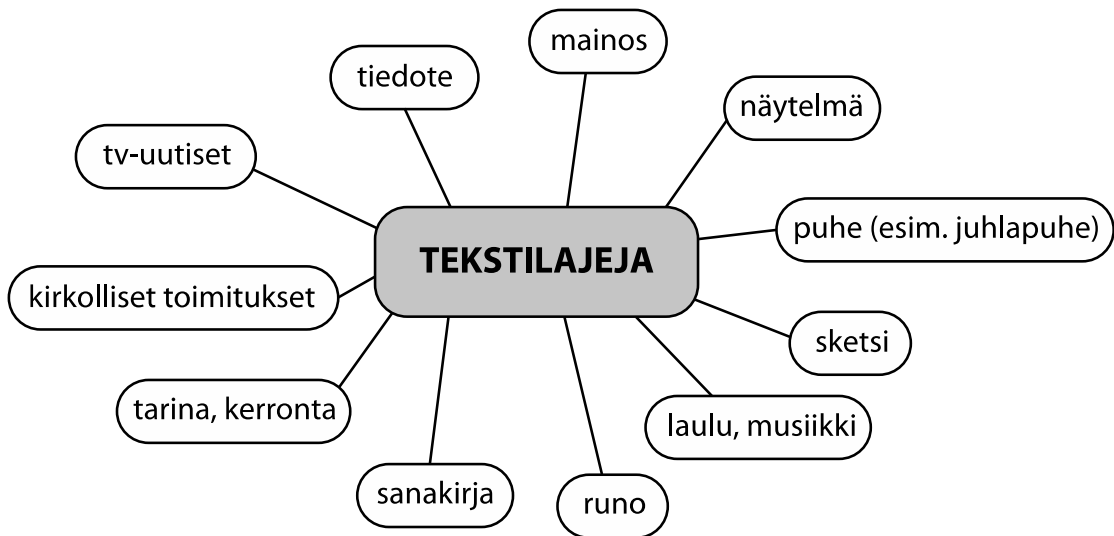


[suomenruotsalaisella viittomakielellä](#)

Kääntäjän työtä määrittää luonnollisestikin eniten se teksti tai viittomakielinen video, jonka hän on saanut käännettäväkseen. Siitä käy ilmi muun muassa tekstilaji, eli onko kyseessä vaikkapa tiedote, juhlapuhe tai mainos. Kun kääntäjä päättää käännöksessä käytettävän viittomakielen perusominaisuuksista, hänen tulee kuitenkin huomioida myös se, millaiselle kohderyhmälle käännös on tarkoitettu: esimerkiksi lapsille suunnatussa ja keski-ikäisille suunnatussa tiedotteessa käytetään tyypillisesti erilaista kieltä.

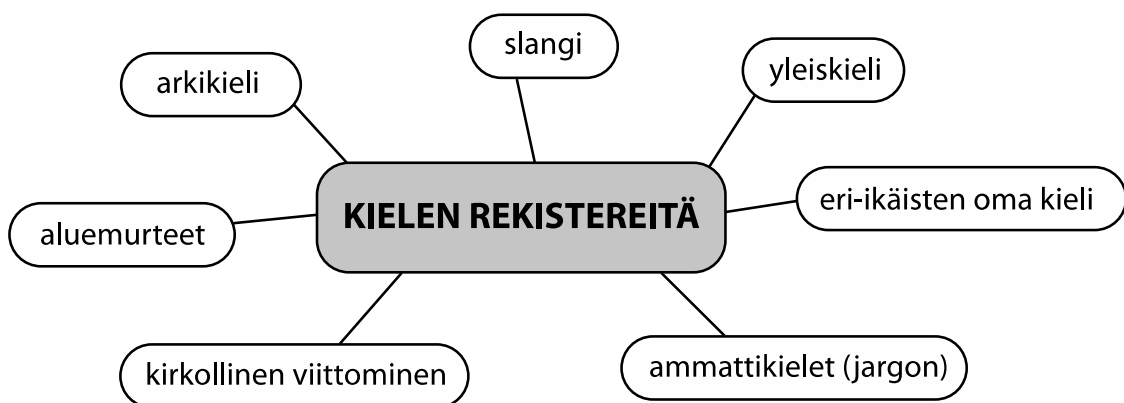
3.1 Tekstilajit ja kielen rekisterit

Kun valitaan käännökseen sopivaa kielimuotoa, tekstiä voidaan tarkastella kahdesta päänäkökulmasta: mikä tekstilaji on kyseessä ja mikä kielen rekisteri siihen ja kyseessä olevalle kohderyhmälle parhaiten soveltuisi? Tekstilaji voi vaikuttaa myös siihen, kuinka viitottu käännös julkaistaan: uutiset ja satunäytelmä kuvataan todennäköisesti erilaisessa ympäristössä, mikä voi vaikuttaa myös käännöksen kielellisiin ratkaisuihin. Kuvassa 1 on annettu esimerkkejä tekstilajeista, joita suomalaisessa ja suomenruotsalaisessa viittomakielessä esiintyy.



Kuva 1. Esimerkkejä suomalaisessa ja suomenruotsalaisessa viittomakielessä esiintyvistä tekstilajeista.

Kielen rekistereillä tarkoitetaan kielen muotoja, jotka eroavat toisistaan muun muassa muodollisuusasteen (asiatyyl, arkityyli), viittomiston (yleiskielen viittomisto, erityistermistö, slangiviittomisto), artikuloitavan (huoliteltu tai arkinen viittominen, taiteellinen tyyli, kirkollinen tyyli) ja lauserakenteen perusteella. Suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen rekistereitä ovat esimerkiksi eri ikäryhmien käyttämät kielimuodot, alueelliset murteet, tietyn alan asiantuntijoiden käyttämä kieli ja kirkollinen kielenkäyttö. Kielen rekistereitä ovat myös yleiskieli, arkikieli ja slang (ks. kuva 2).



Kuva 2. Esimerkkejä suomalaisessa ja suomenruotsalaisessa viittomakielessä käytetyistä kielen rekistereistä.

Viittomakieltemme *yleiskielen* perusominaisuuksia ovat selkeä lauserakenne, viittomien huolellinen artikulaatio sekä murteellisten ja arkityylisten viittomien välttäminen. Suomalaisen viittomakielen yleiskieli on vakiintuneempaa kuin suomenruotsalaisen viittomakielen, mikä johtuu muun muassa suomenruotsalaisen viittomakielen käyttäjien rajallisista mahdollisuuksista käyttää eri yhteyksissä omaa kieltään.

3.2 Kohderyhmän huomioiminen

Viittomakieliselle viestintäkulttuurille näyttää olevan ominaista, että katsoja kohdataan suoraan. Pitkään suurin osa verkkoon tuotetuista viittomakielisistä käännöksistä kuitenkin tuotettiin suomen- tai ruotsinkielisten lähdetekstien lähestymistapaa noudatellen. Niissä asiat usein kerrotaan lukija etäännyttäen³. Ristiriita on ilmeinen, ja viitotuista verkkoteksteistä onkin tullut palautetta, että ne ovat vaikeaselkoisia. Kukaan ei ensin kuitenkaan oikein osannut sanoa, mitä käännöksessä tai sen viittomisessa pitäisi muuttaa, jotta lopputuloksesta tulisi ymmärrettävämpää.

Viittomakielisen verkkokirjoittamisen kurssilla, syksyllä 2009, äidinkieleltään viittomakieliset osanottajat, monet heistä käännöstyötä jo pitkään tehneet, lähtivät teoriaa ja työpajatyöskentelyä yhdistäen ratkomaan tätä ongelmaa. Kurssin aikana tuotettiin lukuisia lyhyitä tekstikäännöksiä, joiden erilaiset lähestymistavat samaan tekstiin alkoivat aukaista ongelmaa. Yhtenä merkittävänä asiana ymmärrettiin, kuinka suuri merkitys on käännöstä tehdessä olla tietoinen siitä, kenelle viitottu teksti tehdään, ja että lähtee rohkeasti rakentamaan lähdetekstin sisältöä viittomakielelle ominaiseen muotoon.

Taitava kääntäjä voi siis toimia myös tekstin sisällön toimittajana: hän voi muuttaa tekstin näkökulman viittomakieliselle katsojalle sopivaksi. Suomen- ja ruotsinkieliset tekstit on usein laadittu kirjoitetun kielen ja kuulevien kulttuuriin kasvaneen henkilön näkökulmasta, mikä voi tehdä tekstistä viittomakieliselle vaikean ymmärtää. Sama ilmiö on kyseessä, kun esimerkiksi Suomen matkailumahdollisuuksista kertova esite käännetään eri maita varten: hyvin tehtyinä erikieliset esitteet eivät ole pelkkiä suomenkielisen esitteen käännöksiä, vaan niissä on huomioitu kielenkäyttäjien ja heidän maansa kulttuurista ja tavat tuoda asioita esille. Tätä kutsutaan tekstin *kotouttamiseksi*. Näin voidaan varmistaa, että viesti menee perille halutunlaisena.

3.3 Esimerkkejä kohderyhmästä

Seuraavassa kuvataan yleisellä tasolla sitä, millainen viittomakieli ja viittomistyyli sopivat eri-ikäisistä muodostuville kohderyhmille. Esimerkkejä eri kohderyhmille tehdyistä ohjelmista ja muista aineistoista löydät esimerkiksi Viittomakielisestä kirjastosta⁴.

³ Erityisesti suomenkielisissä teksteissä suositaan usein passiivirakennetta: ”Kantelun voi tehdä kirjoittamalla oikeusasiamiehelle” [...], vaikka olisi mahdollista ilmaista sama asia myös aktiivimuodossa, ”Voit tehdä kantelun kirjoittamalla oikeusasiamiehelle [...]”.

⁴ www.viittomakielinenkirjasto.fi/

Lapset: Kuvailua ja kerrontaa voi käyttää tavallista enemmän (ilmeet, kehon käyttö). Viittomisto on hyvä sopeuttaa lasten ymmärtämään kieleen sopivaksi, ja viittomisen tempon tulisi olla sopivan rauhallista, jotta lapset pysyvät mukana.

Nuoret ja nuoret aikuiset: Voi käyttää yleiskieltä, mutta myös slangia tai murre voivat olla osuva valinta. Kannattaa huomioida vaihtelu muun muassa eri harrastuksiin ja vapaa-ajan viettoon liittyvässä kielenkäytössä. Nuorten oma viittomisrytmi on usein nopeaa, joten käännöksessä voi käyttää vauhdikkaampaakin tempo.

Aikuiset: Aikuiset ovat yleensä tottuneita toimimaan yleiskielellä, vaikka he eri tilanteissa luonnollisesti käyttävät myös muita viittomakielen rekistereitä. Aikuisille suunnattuun käännökseen voi tarvittaessa hyvin sisällyttää myös erityisaloihin, kuten johonkin ammattiin tai vaikkapa politiikkaan liittyvää termistöä.

Seniorit: Senioreille soveltuu hyvin yleiskieli ja rauhallisempi viittomisen tempo. Voi myös pohtia, olisiko hyvä käyttää tavallista selkeämpää suomen- tai ruotsinkielistä huuliota. Suomenruotsalaisessa viittomakielessä kyseeseen voi tulla myös vanhojen sormiaakkosten käyttäminen. Vanhemmalla sukupolvella voi olla vaikeuksia ymmärtää nuoremman ikäluokan tyyppisesti käyttämää kieltä. Tämä on nuorten hyvä huomioida, kun he tuottavat käännöksiä vanhemmalle sukupolvelle.

Ikäryhmien lisäksi kohderyhmä voi olla jollakin muulla tapaa rajattu. Kyse voi olla vaikkapa tietyn alan harrastajista. Tärkeää on myös muistaa, että viittomakielinen yhteisö on heterogeeninen. Samassa ikäluokassa voi olla eritaustaisia viittojia. Osalla on vahvat taidot viittomakielessä ja osalla viittomakieli on toisen tai vieraan kielen asemassa. Myös kuurojen maahanmuuttajien ja sisäkorvaistutetta käyttävien määrä on kasvanut vähitellen, ja joskus käännöksessä käytettävä kieli on hyvä sopeuttaa myös heille paremmin sopivaksi.

3.4 Esimerkki: tapahtuman mainos

Viittomakielisen verkkokirjoittamisen kurssilla vuonna 2009 perehdyttiin mainoskieleen. Joukosta aiheita laadittiin kustakin erilaisia viitottuja mainoksia ja tuotoksia ruodittiin yhdessä. Seuraava yhteenveto kurssille osallistujien kokemuksista on laadittu Riitta Vivolin-Karénin (2009) tekemien muistiinpanojen pohjalta:

Viittomakielisen mainoksen tulee olla lyhyt, sillä se koetaan tehokkaaksi. Pitkä mainos alkaa muistuttaa tiedotetta. Mainoksen oheen voit tarvittaessa viittoja lisätietoa erilliselle videolle, vaikkapa tiedot aikataulusta, hinnoista ja yhteystiedoista.

Kielenkäytössä on parasta tulla lähelle katsojaa. Voit viittoja esimerkiksi kuten hyvälle kaverille. Mainoksen vetoavuutta saattaa lisätä se, että olet itse aiemmin osallistunut vastaavaan tapahtumaan. Kerro kokemuksestasi yhdellä tai kahdella lyhyellä lauseella.

Mainoksessa käytettävässä kielessä voi esiintyä seuraavia piirteitä:

- viittojan koko vartalo liikkuu tavallista enemmän

- kasvojen ilmeet ovat normaalia korostuneempia
- silmien seutu on selvästi erilainen, korostunut: asiasisällöstä riippuen silmät voivat olla esimerkiksi tavallista aukinaisemmat tai aivan viiruina
- viittomat ovat kooltaan suurempia, käsien liikkeet laajempia
- viittominen on voimakasta ja intensiivistä
- ilmaisut ovat usein lyhyitä
- ilmaisun lopussa on monasti vahva paino, ja viimeinen viittoma voidaan tuottaa muita voimakkaammin
- ilmaisujen välissä on selkeä tauko
- mainos loppuu selkeästi, viimeinen viittoma ja kasvojen ilme jäävät lopussa ”ilmaan” (kädet eivät laskeudu alas heti viimeisen viittoman jälkeen)

Mainoksessa kannattaa välttää kuluneita loppuilmaisuja, kuten TULE MUKAAN! Etsi vaihtoehtoisia ilmauksia, esimerkiksi: TERVETULOA! ILMOITTAUDU! ÄLÄ JÄÄ KOTIIN! OLE AKTIIVINEN!

Älä ylitä tai näyttele. Sen sijaan on tärkeää, että löydät oman, itsellesi sopivan tyylin. Tee myös tietoinen päätös, minkä tahon edustajana tekstin viitot.

Viittomisessa tulee huomioida kohderyhmä: esimerkiksi senioreille tai nuorisolle viitottu mainos on erilainen myös kielellisesti. Olisi hyvä, jos viittojaksi valittaisiin henkilö, joka itse kuuluu mainoksen kohderyhmään. Ellei tämä ole mahdollista, mainoksessa kannattaa käyttää muodollisempaa kieltä kuin silloin, jos viittoja itsekin kuuluisi kohderyhmään. Viittojan vaatetuksella ja muilla visuaalisilla tekijöillä on myös oma merkityksensä onnistuneen mainoksen koostamisessa.

4. KIELELLISET RATKAISUT JA VIITTOMINEN



[suomalaisella viittomakielellä](#)



[suomenruotsalaisella viittomakielellä](#)

4.1 Tekstin sidosteisuus eli koheesio

Tekstin sidosteisuudella (tai sidoksisuudella) eli koheesiolla tarkoitetaan sitä, että tekstin eri osat kytkeytyvät toisiinsa selkeästi ja loogisesti. Hyvin sidostettua viittomista on vaivatonta seurata, eikä sitä katsoessa tarvitse palata taaksepäin, jotta voisi ymmärtää ”mihin tämä nyt liittyikään?”.

Sidosteisuuden luomiseen on käytettävissä lukuisia erilaisia keinoja. Nämä keinot voidaan jakaa kahteen pääluokkaan: viittomatason ja kieliopillisen tason keinoihin. Viittomatason

keinoilla tarkoitetaan ensinnäkin tekstissä käytettyä viittomistoa kokonaisuutena, sitä että se kauttaaltaan sopii valittuun tyylilajiin, kuten sadun kerrontaan. Yksittäisten viittomien valinnan perusteena voi puolestaan olla se, että niitä tyypillisesti käytetään jonkin toisen viittoman yhteydessä, ja että viittomat sopivat yhteen (esim. KARHU ÄRJYÄ tai KARHU NOUSTA-TAKAJALOILLEEN). Joitakin viittomia käytetään myös kieliopillisina, lauseen osien suhteita osoittavina viittomina (esim. SYY tai AIHEUTUA).

Kieliopillisen tason, eli viittomien taivutuksen ja lauserakenteen keinoja sidoksisuuden luomiseksi ovat esimerkiksi:

- Missä järjestyksessä asiat esitetään? Kerrotaanko asiat esimerkiksi aikajärjestyksessä vai ehkäpä ensin seuraus ja sitten vasta syy?
- Eri lausetyyppien hyödyntäminen. Lausetyyppejä ovat muun muassa päälause, sivulause, väitelause, kysymyslause ja huudahduslause.
- Pään ja vartalon liikkeen sekä kasvoilla ilmaistavien kieliopillisten ilmeiden oikea käyttö. Näitä voidaan käyttää muun muassa pää- ja sivulausetta erottamassa.
- Roolinvaihto: Viittoja voi esimerkiksi välillä viittoa isän ja välillä lapsen näkökulmasta, tai hän voi olla osan aikaa kertojan roolissa ja osan aikaa lapsen roolissa. Roolin ottaminen voidaan tehdä erilaisin keinoin, kuten vartaloa tai päätä kääntämällä tai katseella. Lisäksi roolin ottamiseen voi kuulua viittojan koko olemuksen muuttaminen roolin hahmon mukaiseksi. Myös käytetty kieli muuttuu kulloiseenkin rooliin sopivaksi.
- Kun tekstissä viittaa samaan asiaan eri tavoin, nämä eri tavat yhdessä tuovat tekstiin sidoksisuutta. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi:
 - Tietyt viittomat taipuvat tekijän ja vastaanottajan tai kohteen mukaan siten, että viittoman muodossa hyödynnetään tekstissä aiemmin esille tuotujen henkilöiden tai asioiden paikantamista viittomatilassa tai viittojan keholla. Esimerkiksi viittomassa LÄHETTÄÄ käden asennolla ja liikkeen suunnalla voidaan osoittaa ”kuka lähettää kenelle?”.
 - Aiemmin mainittuun henkilöön ja asiaan voidaan viitata sille viittomatilassa varattuun paikkaan suunnatulla osoituksella.
 - Asioihin ja henkilöihin voi viitata myös ns. poijuja hyödyntämällä. Tavallisimpia näistä ovat listapoijut, joissa eri asioihin viitataan osoittamalla ei-dominoivan käden eri sormia. Esimerkiksi kolmesta lapsesta vanhin voidaan sijoittaa etusormeen, keskimmäinen keskisormeen ja nuorin nimettömään. Toinen tavallinen poijutyyppi on fragmenttipoiju: tekstissä aiemmin käytetystä viittomasta hyödynnetään ei-dominoivan käden osuus, johon sitten viitataan osoittamalla (esimerkiksi viitotaan PÖYTÄKIRJA ja sitten osoitetaan B-käsimuotoista ei-dominoivaa kättä, kun halutaan viitata kyseiseen pöytäkirjaan).

- Selkeä ja tarkoituksenmukainen paikantaminen: Kun viitottua kokonaisuutta rakentaa, jokaisella luodulla paikalla viittomatilassa, kädessä (poijut) tai viittojan keholla tulisi olla mietitty, tekstin sidoksisuutta lisäävä tehtävä. Paikkaa ei kannata luoda, ellei sitä voi tekstissä järkevästi hyödyntää.

4.2 Viittomisen rytmitys

Puhutun kielen termein viittomisen rytmittämisessä on kyse lauseintonaatiosta, äänenpainoista ja -sävyistä sekä siitä, kuinka nämä yhdistyvät tekstin kieliopilliseen rakenteeseen. Viittomisen taitava rytmitys on ilmiönä osa tekstin sidosteisuuden rakentamista. Hyvärytmisessä viittomisessa muun muassa pään ja vartalon liikkeet, kasvojen ilmeet ja käsien liikkeen rytmin vaihdokset yhdessä jakavat tekstiä kokonaisuuksiin ja helpottavat tekstin eri osien välisten suhteiden ymmärtämistä. Viittominen, josta rytmi puuttuu, on monotonista, se tuntuu tasapaksulta ja sitä on vaikea ymmärtää.

4.3 Tyyllilajin ja rekisterin mukainen artikulaatio

Käännöksen viittojan tulee päättää, millainen artikuloititapa on tarkoituksenmukaisin tekstille valitussa tyyllilajissa, kohdeyleisö samalla mielessä pitäen. Samakin käännös kun voidaan viittoa esimerkiksi rauhallisesti ja huolellisesti tai nopeasti ja arkityylisesti.

Yleiskielen rekisteriin sopii selkeä ja huoliteltu artikulaatio. Huuliossa käytetään joko puhutusta kielestä (suomi tai ruotsi) lainattuja sanahahmoja tai viittomakielisiä huulioita, sen mukaan millainen huulio mihinkin viittomaan kuuluu. Viittomisen rytmi voi olla keskitempoista. Yleiskielistä viittomista voi myös sopeuttaa tietylle kohderyhmälle paremmin sopivaksi. Esimerkiksi senioreille viitotussa tallenteessa viittomisrytmi voi olla astetta rauhallisempi ja huulio selkeämpi kuin nuoremmille aikuisille viitottaessa.

Kun kohderyhmä on tarkkaan rajattu vaikkapa nuoriin aikuisiin tai tyyllilajina on vaikkapa runous, voi esimerkiksi huulion käyttö olla hyvinkin erilaista kuin yleiskielessä. Samoin viittomien artikulointi, lauserytmi ja kehon liike voivat poiketa yleiskielestä.

Hyödyllistä lisätietoa (lähdeluettelossa tarkemmat tiedot):

Suomeksi:

- tekstin sidoksisuus suomalaisessa viittomakielessä: Saara Lautalan pro gradu -tutkielma (2012)
- poijut: Karoliina Varsion pro gradu -tutkielma (2009)
- roolinvaihto: Ulrika Lukasczykin pro gradu -tutkielma (2008)
- verkkotekstin ymmärrettävyys: Riitta Vivolin-Karénin pro gradu -tutkielma (2010)
- suomalaisen viittomakielen lauserakenteista: Tommi Jantusen väitöstutkimus (2008)

- verbaalien taivutus suomalaisessa viittomakielessä: Ulla-Maija Haapanen ja Tuija Wainio (2010)
- Suomalaisen viittomakielen tekstilajeista: Elina McCambridgen ja Juhana Salosen esitelmä (2007)

Ruotsiksi:

- Avbildande verbkonstruktioner i svenskt teckenspråk. Handformskategorier inom "Cut and Break"-domänen: Pia Simper-Allen (2013)
- Användning av teckenspråkskorpus i forskning och undervisning: Johanna Mesch (2015)
- bojar: Temabojen i svenskt teckenspråk: Katarina Mårtensson (2012)
- Variation i teckenspråk. En studie av släktskapsterminologi i teckenspråket hos finlandssvenska döva: Karin Hoyer (2000)

5. AJATELTAVAA KÄÄNNETTÄESSÄ SUOMENRUOTSALAISELLE VIITTOMAKIELELLE

Suomenruotsalaiselle viittomakielelle kääntäjä kohtaa usein työssään sellaisia haasteita, joita suomalaiselle viittomakielelle kääntäjän ei tarvitse ehkä lainkaan miettiä. Kuvaamme tässä luvussa suomenruotsalaisen viittomakielen tilannetta ja kääntämisen haasteita eri näkökulmista.

5.1 Millaista on suomenruotsalainen viittomakieli tänä päivänä?

Suomen viittomakielisten yhteisössä on vasta aivan viime vuosina laajemmin herätty huomaamaan suomenruotsalaisen viittomakielen vaikea tilanne. Muun muassa tämä kääntämistyön opas on yksi niistä konkreettisista toimista, joilla kieltä pyritään tukemaan.

Suomenruotsalaisen viittomakielen käyttäjäyhteisön koko on pienentynyt ja samalla ikääntynyt: Finlandssvenska teckenspråkiga rf:in tekemän kartoituksen (Andersson-Koski 2015) perusteella kielellä on Suomessa noin 90 kuuroa käyttäjää, ja heistä suurin osa on syntynyt 1940- tai 50-luvulla tai sitä ennen. Monilla heistä on arjessaan melko vähän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään. Suomalaista viittomakieltä käyttävien kanssa keskustellessaan he ovat se osapuoli, joka sopeutuu ja vaihtaa kieltä. Kirjoitettuna kielenä suomenruotsalaiset kuurot käyttävät ruotsia. Tämäkin aiheuttaa ongelmia arjessa, sillä monesti tietoa on kirjallisessa muodossa saatavilla vain suomeksi.

Suomenruotsalaiset kuurot osaavat usein myös ruotsalaista viittomakieltä. Monet heistä ovat käyneet perus- tai ammattikoulun Ruotsissa, kun Suomessa ei ole ollut tarjolla ruotsia kirjoitettuna kielenä käyttävää oppilaitosta viittomakielisille. Näin syntyneet ystävyysuhteet

ovat usein jatkuneet läpi elämän, ja siksi monen suomenruotsalaisen kuuron ruotsalaisen viittomakielen taidot ovat pysyneet yllä, vaikka he olisivatkin muuttaneet takaisin Suomeen.

Yllä mainitut seikat yhdessä ovat vaikuttaneet suomenruotsalaiseen viittomakieleen muun muassa seuraavasti:

- Kielen sisäinen vaihtelu on suurta. Jatkuva kontakti kahteen valtaviittomakieleen, suomalaiseen ja ruotsalaiseen viittomakieleen, on muuttanut suomenruotsalaista viittomakieltä ja horjuttanut kielenkäyttäjien intuitiota.
- Suomenruotsalaisen viittomakielen yleiskieli ei ole yhtä vakiintunutta kuin suomalaisen viittomakielen.
- Kääntäminen suomenruotsalaiselle viittomakielelle on haasteellista.

Suomenruotsalaisten viittomakielisten kulttuuri-identiteetti on monitahoinen. He ovat osa suomalaista kuurojenyhteisöä ja jakavat sen arvot ja tavat. He ovat kuitenkin myös suomenruotsalaisia, minkä myötä he muun muassa käyttävät suomen sijaan ruotsia toisena kielenään ja ovat omaksuneet suomenruotsalaisten arvot ja tavat. Suomenruotsalaisten kuurojen kulttuuri heijastuu monin tavoin myös heidän kieleensä.

5.2 Käännöksen lähdekieli

Kun valitsee suomenruotsalaiselle viittomakielelle tehtävän käännöksen lähdekieltä, on hyvä pohtia seuraavia seikkoja:

- a) Mitä kieliä kääntäjä itse hallitsee?
- b) Mikä näistä kielistä olisi optimaalisin lähdekieli hyvän käännöksen aikaansaamiseksi?
- c) Onko teksti mahdollista saada toivotulla lähdekielellä?

Tavallisimmat lähdekielet sekä niiden edut ja ongelmat:

- Ruotsinkielinen teksti
 - Rinnakkaiselo ruotsin kielen ja suomenruotsalaisen kulttuurin kanssa näkyy suomenruotsalaisen viittomakielen viittomistossa laina-aineksena. Myös huuliossa käytetyt puhtun kielen sanahahmot lainataan ruotsin kielestä. Viittomiston lisäksi joitakin ruotsin kielen lauserakenteen piirteitä voi näkyä heijastumina suomenruotsalaisen viittomakielen rakenteessa. Ruotsinkielinen teksti onkin yleensä luontevin ja toimivin vaihtoehto käännöksen lähdekieleksi. Seuraavassa vielä viittomaesimerkkejä:
 - GRAN-KULLA, ruots. *Grankulla* (suom. Kauniainen)
 - GÅ PENSION, ruots. *gå i pension* (suom. jäädä eläkkeelle)
 - GÅ BRA, ruots. *gå bra* (suom. sujua hyvin)
 - TILLSAMMANS-AVTAL, ruots. *kollektivavtal* (suom. työehtosopimus)

- Sukukielet suomalainen viittomakieli ja ruotsalainen viittomakieli
 - Edut: Viittomakielten kielioppien samankaltaisuus ja viittomakielelle laaditun tekstin kokonaisrakenne voivat helpottaa käännöksen tekemistä toiselle viittomakielelle.
 - Ongelmat: Suomalaiselle viittomakielelle laaditussa tekstissä on heijastumia suomen kielestä ja suomenkielisestä kulttuurista. Ruotsalaisella viittomakielellä viitotussa tekstissä näkyy puolestaan Ruotsin ruotsi ja ruotsalaisen yhteiskunnan tapa katsoa maailmaa. Molemmissa viittomakielissä ongelman muodostaa myös niissä käytetty viittomisto: vain osa suomenruotsalaisen viittomakielen viittomista on yhteistä suomalaisen ja ruotsalaisen viittomakielen kanssa, ja kääntäjän voi olla haastavaa löytää omakieliset vastineet valtaviittomakielellä laadittua tekstiä katsoessaan.
- Suomenkielinen teksti
 - Suomea taitavia suomenruotsalaisen viittomakielen kääntäjiä on hyvin vähän.
 - Kun lähdekielenä käyttää suomenkielistä tekstiä, on vaarana, että suomenruotsalaiselle viittomakielelle laaditun käännöksen kieli alkaa lähentyä suomalaista viittomakieltä. Myös suomenkielisten kulttuuri on usein vahvasti läsnä suomeksi kirjoitetussa tekstissä, joten kääntäjän pitää muuntaa myös kulttuurista näkökulmaa suomenruotsalaiseksi.
 - Kun kääntäjä etsii eri käsitteille suomenruotsalaisen viittomakielen vastineita, hän voi ensin joutua miettimään, mikä olisi ruotsinkielinen sanavastine, ja vasta sen pohjalta hän voi luoda esimerkiksi käännöslainan suomenruotsalaiselle viittomakielelle.
 - Käännösprosessi suomen kielestä suomenruotsalaiseen viittomakieleen voi siis muodostua kaiken kaikkiaan varsin monipolviseksi ja raskaaksi.

5.3 Ole tietoinen käännöstyön periaatteistasi

- Käännökselläsi voi pidemmällä tähtäimellä olla vaikutusta kieleen. **Sinulla on näin ollen suuri vastuu, millaista kieltä käytät.** Kyse ei ole ainoastaan tekstin asiasisällön oikeellisuudesta, vaan voit ratkaisullasi myös vahvistaa itse kieltä.
- Kun pohdit käännösratkaisuja, käytä olemassa olevia lähteitä: tarkista SignWikistä⁵ ja verkkosivuilta, joilla on suomenruotsalaisella viittomakielellä viitottua sisältöä.
- **Kysy muilta suomenruotsalaisilta viittomakielisiltä neuvoa**, jos olet epävarma.
- Pari- tai ryhmätyöskentely ovat aina suositeltavia työskentelymuotoja, mutta sitä ne ovat erityisesti silloin, jos koet kielitajusi epävarmaksi esimerkiksi viittomavalintojen suhteen. Esimerkkejä ryhmätyönä toteutetuista käännöksistä ovat Kirkkohallituksen

⁵ Wikiordbok i finlandssvenskt teckenspråk <http://finssl.signwiki.org>

käännös viikkomessusta⁶ ja Kuurojen Liiton toukokuussa 2015 aukaistujen uusien verkkosivujen suomenruotsalaisella viittomakielellä viitotut osuudet⁷.

- **Ole tietoinen käännöstyön periaatteistasi:** jos käsitteellä ei ole suomenruotsalaista viittomaa, lainaatko vastaavan viittoman ruotsalaisesta tai suomalaisesta viittomakielestä, vai päätätkö käyttää luomaasi uudisviittomaa? Luotko uudisviittoman käännöslainana ruotsin kielestä vai jollakin muulla tavalla? **Keskustele ratkaisulistasi muiden suomenruotsalaisten viittomakielisten kanssa.**
- Minkä kielen rekisterin valitset? Onko käännös tarkoitettu kenties vain nuoremmalle tai vanhemmalle sukupolvelle? Joskus voi olla perusteltua esimerkiksi käyttää vanhoja sormiaakkosia, sillä ne ovat olleet keskeinen osa suomenruotsalaista viittomakieltä ja ovat yhä monen käytössä.

6. KÄÄNNÖKSEN TALLENTAMINEN



[suomalaisella viittomakielellä](#)



[suomenruotsalaisella viittomakielellä](#)

6.1 Videointi ja videon viimeistely julkaisuksi

- Videon kuvaus, editointi ja pakkaus tulisi olla hyvälaatuista. Huonolaatuinen video voi tehdä hyvänkin käännöksen vaikeasti ymmärrettäväksi.
- Videoitaessa kuva on usein sopiva rajata hieman viittojan vyötärön alapuolelta. Lisäksi jos tiedetään, että videoon lisätään tekstitys, sille pitää varata tilaa, etteivät kädet jää tekstin alle. Toisaalta erikokoisten rajausten vaihtelu, kuten eri kuvakulmatkin, voivat tuoda videoon vaihtelua. Välikuvilla ja videoinserteillä⁸ voi niin ikään keventää erityisesti pidempiä viitottuja jaksoja.
- Viittojan kannattaa pitää viittomiskäsialansa kohtuullisen kokoisena, sillä kovin laajalle ulottuvat kädet voivat kadota kuvaruudun ulkopuolelle. Jos halutaan viittojan istuvan, kannattaa istuin testata, ettei se estä luontevaa viittomista.
- Kuvauksissa käytetään yleensä kuviotonta paitaa. Raidalliset tai kirjavat vaatteet, kuten myös kiiltelevät ja heiluvat korva, kaula- ja rannekorut sekä nenä-, kieli- ja hammaskorut ja sormukset koetaan usein häiritseviksi. Samoin voimakas kynsilakka, erikoiset hiukset tai meikki voivat häiritä viittomisen katsomista. Toisaalta myös

⁶ Veckomässan på finlandssvenskt teckenspråk

<http://evl.fi/EVLsv.nsf/Documents/4A869F9B79C39D4DC22576DA003067A8?OpenDocument&lang=SV>

⁷ <http://www.kuurojenliitto.fi/sv>

⁸ *Videoinsertillä* tarkoitetaan tv-ohjelman lomaan liitettyä, jossakin toisessa tilanteessa kuvattua videoleikettä. Suorissa tv-lähetyksissä insertteinä käytetään usein henkilöhaastatteluja tai käsiteltävän asian tapahtumapaikalla kuvattua aineistoa.

toimeksiantajalla voi olla erityistoiveita videon ulkoasulle, ja esimerkiksi lasten tai nuorten ohjelmassa liian asialliset puitteet voivat jopa pilata hyvän sisällön.

- Viittojan on kuvaustilanteessa yleensä vaikea itse havainnoida omaa viittomistaan. Siksi on tärkeää, että paikalla olisi myös henkilö, joka voi tarkkailla käännöksen viittomista ja tarvittaessa puuttua ongelmakohtiin. Jos ongelmat huomataan vasta editointivaiheessa tai jopa myöhemmin, käännöksen uudelleen viittominen voi tulla selvästi kalliimmaksi.
- Yksittäisen www-sivulla julkaistavan käännöksen sopiva pituus näyttäisi olevan korkeintaan kaksi minuuttia. Kolmeminuuttinen video on jo niin pitkä, että monet jättävät katsomisen kesken. Kuvakulmien vaihtelulla, välikuvilla, videoinserteillä ja muilla vastaavilla keinoilla voidaan kuitenkin vaikuttaa katsojan viihtymiseen videon äärellä pidempään.

6.2 Videokuvan kaksikulotteisuuden huomioiminen

- Suoraan kameraan päin tehtyjen käsien liikkeiden laajuus erottuu huonosti. Niiden varaan ei voi rakentaa esimerkiksi ”jokin on lähempänä tai kauempana”-vertailua. Sen sijaan tulisi käyttää sivuille, ylös, alas tai etuviistoon suuntautuvia liikkeitä tai kokonaan toisenlaista tapaa ilmaista asia. Paikantamisessa voi hyödyntää esimerkiksi listapoijua eli paikantamista ei-dominoivan käden sormiin.
- Kaksikulotteisuuden ongelmaa voidaan osin helpottaa myös sillä, että viittoja seisoo hieman vinottain kameraan päin. Tällöinkin viittoja kuitenkin katsoo normaalisti kameraan päin. Vinottain seisominen voi vaatia viittojalta totuttautumista. On myös hyvä tarkistaa toimeksiantajalta, sopiiko tämä ratkaisu ylipäätään kyseessä olevan käännöksen tallentamiseen.
- Käden asento voi haitata joidenkin käsimuotojen videolta hahmottamista. Siksi esimerkiksi lukuviittomista käytetään muotoja, joissa sormet erottuvat parhaiten (sormien päät osoittavat sivulle, ylös tai alas, eivät kohti kameraa).
- Sormittaessa kannattaa muistaa pitää käsi kasvojen vieressä. Kasvojen päällä sormittaminen estää viittojan huulion lukemisen, ja käden asentoja on myös vaikeampi erottaa, kun taustan muodostaa kasvojen iho.

6.3 Katseen käyttö kameralle viitottaessa

- Kun käännöstä tallennetaan videolle, viittoja voi kokea vaikeaksi löytää tasapainoa kameraan suunnatun katseen ja katseen normaalin kieliopillisen käytön välillä.
- Peruseriaatteena voi pitää, että katsetta käytetään kameralle viitottaessa samaan tapaan kuin aidon yleisön edessä viitottaessa, eli katseen voi suunnata normaaliin tapaan esimerkiksi viittojan käsiin ja eri kohtiin viittomatilassa.
- Selkeän esteen katseen normaalille käytölle muodostaa prompterilta luettava käännöksen glossikäsikirjoitus. Viittoja hukkaa herkästi muistiinpanojen oikean

kohdan, jos hän katsoo välillä pois kamerasta. Prompterin käyttö on kuitenkin lähes välttämätön apu pidempiä käännöksiä toteutettaessa (glossien ja prompterin käytöstä ks. myös luku 2).

- Sitä, kuinka katseella ilmaistavia kieliopillisia tai muita kielen piirteitä korvataan muilla keinoilla, ei ole lainkaan tutkittu.
- Viittomakielinen viestintä -kurssilla (2012–2013) tuotiin esille muun muassa, että eräs merkittävä viittomistapaan vaikuttava seikka on se, etteivät vastaanottajat ole kameralle viitottaessa paikalla. Aito yleisö antaa reaktioillaan palautetta viittojalle, mikä auttaa sopeuttamaan viittomista tilanteeseen sopivaksi.

7. KÄÄNTÄJÄN AMMATTITAITO JA KOULUTUS



[suomenruotsalaisella viittomakielellä](#)

Se että osaa kahta kieltä, ei automaattisesti tarkoita, että osaisi tehdä näiden kahden kielen välisiä käännöksiä. Suomalaista viittomakieltä äidinkielenään käyttävät kuurot voivat nykyään opiskella oman kielensä kääntäjäksi Humanistisessa ammattikorkeakoulussa, tulkin (AMK) koulutusohjelmassa. Moni viittomakielillemme käännöstöitä tekevä kuuro on kuitenkin harjaantunut kääntäjäksi erilaisten kieleen ja sen käyttöön (mm. kääntämiseen) liittyvien työtehtäviensä ja harrastustensa kautta. Osa heistä on nyt suorittanut myös edellä mainitun tulkin tutkinnon.

Viittomakielen kääntäjän ammatissa varsinaisten ammattiopintojen lisäksi on hyötyä monesta muunkinlaisesta koulutuksesta. Seuraavassa on lueteltuna joitakin esimerkkejä:

- suomalaisen viittomakielen sivu- ja pääaineopinnot (Jyväskylän yliopisto)
- suomen tai ruotsin kielen opinnot, mahdollisesti myös muiden kielten opinnot
- viestintätieteiden opinnot
- yleisen kielitieteen sivu- ja pääaineopinnot
- kaikki yleissivistävä koulutus

Koulutuksen lisäksi myös työkokemus kehittää kääntäjän ammattitaitoa. Kääntäjä voi osoittaa työkokemuksensa esimerkiksi ansioluettelon muodossa. Ansioluettelossa kustakin toimeksiannosta kannattaa mainita vähintään seuraavat tiedot: työtehtävä, toimeksiantaja, missä ja milloin käännös julkaistiin sekä valmiin käännöksen pituus minuuteissa. Muita kääntäjän ammattitaitoa kehittäviä työtehtäviä ovat esimerkiksi sanakirja- ja termityö, kiellentutkimus, teatterityö ja lehden tai www-sivujen toimittaminen.

8. MIKÄ ON VIITTOMAKIELTEN LAUTAKUNTA?

Viittomakielten lautakunta on Kotimaisten kielten keskuksen, Kotuksen, alaisuudessa toimiva kielenhuoltoelin. Vuonna 1997 toimintansa aloittaneen lautakunnan perustehtävänä on antaa periaatteellisia ja yleisluonteisia suosituksia suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen käyttöä koskevissa kysymyksissä. Kyseessä voi olla yksittäisen viittoman, lauseen, pidemmän tekstin tai aineiston (esimerkiksi oppimateriaali tai sanakirja) tarkastelu. Lautakunta ottaa myös aktiivisesti osaa suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemasta käytäviin keskusteluihin ja voi laatia lausuntoja ja kannanottoja. Kotimaisten kielten keskus on valtion asiantuntijalaitos, jossa tutkitaan ja huolletaan Suomen kansalliskieliä, suomea ja ruotsia. Sen alaisuudessa toimii viisi kielenhuoltolautakuntaa. Viittomakieltemme lisäksi myös suomella, ruotsilla, saamalla (pohjois-, koltta- ja inarinsaame) ja romanilla on kullakin oma lautakuntansa.

Tietoa viittomakielten lautakunnan toiminnasta:

http://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka/kotimaisten_kielten_keskuksen_kielilautakunnat/viittomakielen_lautakunta

9. LOPUKSI



[suomalaisella viittomakielellä](#)



[suomenruotsalaisella viittomakielellä](#)

LÄHDELUETTELO

Andersson-Koski, Maria (2015). Mitt eget språk – vår kultur. En kartläggning av situationen för det finlandssvenska teckenspråket och döva finlandssvenska teckenspråkiga i Finland 2014–2015. Oma kieleni – meidän kulttuurimme. Karttoitus suomenruotsalaisen viittomakielen ja suomenruotsalaisten viittomakielisten kuurojen tilanteesta Suomessa 2014–2015. Finlandssvenska Teckenspråkiga rf.

Haapanen, Ulla-Maija ja Tuija Wainio 2010. Suomalaisen viittomakielen verbaalityyppien 1 ja 2 alaluokittelua sekä huomioita glossauksesta. Tommi Jantunen (toim.), *Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon*, s. 79–97. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 5. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hoyer, Karin 2000. Variation i teckenspråk. En studie av släktskapsterminologi i teckenspråket hos finlandssvenska döva. Kuurojen Liitto ry, Julkaisusarja L 4/2000. Helsinki: Yliopistopaino.

Jantunen, Tommi 2008. Fixed and free: the order of the verbal predicate and its core arguments in declarative transitive clauses in Finnish Sign Language. *SKY Journal of Linguistics*, vol 21: 2008. http://www.linguistics.fi/julkaisut/SKY2008/Jantunen_NETTIVERSIO.pdf.

Lautala, Saara 2012. *Kieliopilliset sidoskeinot kahdessa suomalaisella viittomakielellä tuotetussa asiategistissä*. Suomalaisen viittomakielen pro gradu -tutkielma. Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/40298>

Lukasczyk, Ulrika 2008. *Sanottua, ajateltua ja tehtyä: referointi kolmessa suomalaisella viittomakielellä tuotetussa fiktiivisessä kertomuksessa*. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/38569>

McCambridge, E. & Salonen, J. Suomalaisen viittomakielen tekstilajeja [esitelmä]. Suomalaisen viittomakielen kulttuuri ja kirjallisuus -kurssi, Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto. 28.11.2007. Jyväskylä.

Mesch, Johanna (2015). Användning av teckenspråkskorpus i forskning och undervisning. *FOT-rapport XXIV*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. <urn:nbn:se:su:diva-123713>

Mårtensson, Katarina 2012. *Temabojen i svenskt teckenspråk. Form och användning*. Kandidatuppsats. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:621969/FULLTEXT02>

Simper-Allen, Pia 2013. *Avbildande verbkonstruktioner i svenskt teckenspråk. Handformskategorier inom "Cut and Break"-domänen. Vetenskaplig uppsats för licentiatexamen*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:684671/FULLTEXT01.pdf>

Stone, Christopher 2009. *Toward a Deaf Translation Norm*. Washington, D.C.: Gallaudet University Press.

Varsio, Karoliina 2010. *Kuvaus suomalaisen viittomakielen poijurakenteista*. Suomalaisen viittomakielen pro gradu -tutkielma. Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/22815>

Viittomakielinen viestintä -kurssi, kevät 2012 – syksy 2013 (5 op). Kuurojen kansanopisto, Humanistisen ammattikorkeakoulun avoin ammattikorkeakoulu (viittomakielen tulkin koulutusohjelma).

Viittomakielisen verkkokirjoittamisen kurssi 2009. Viittomakieltä verkkoon – kurssi viittomakielisestä verkkokirjoittamisesta, 2.–4.10. ja 20.–22.11.2009, Kuurojen kansanopisto, Helsinki.

Vivolin-Karén, Riitta 2010. *"Pidättehän huolta, että se on ymmärrettävää viittomakieltä."* Lukijan näkökulma viittomakielisiin verkkoteksteihin. Suomalaisen viittomakielen pro gradu -tutkielma. Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/26787>

Vivolin-Karén, Riitta 2009. *Perehtyminen tekstilajiin "mainokset"*. Julkaisemattomat muistiinpanot, Viittomakieltä verkkoon – kurssi viittomakielisestä verkkokirjoittamisesta 2009.